

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Sayı: 2 • Aralık 2020 • 243-254
Issue: 2 • December 2020 • 243-254

Cezaevi Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik

Ayten, A. ve ark. [ed]. (2019). *Cezaevi hizmetlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları (374 s.)

Ayten, A. at al. [ed]. (2019). *Spiritual counseling and care in prison services*. İstanbul: Center for Values Education Publishing (374 p.)

ISSN: 978-605-80183-1-0

Kader Cansu Abay

Yüksek Lisans Öğrencisi

Balıkesir Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

E-posta: dipakademi23@gmail.com

Orcid: 0000-0002-3625-9394

Balıkesir / Türkiye

MA Student

Balıkesir University

Institute of Social Sciences

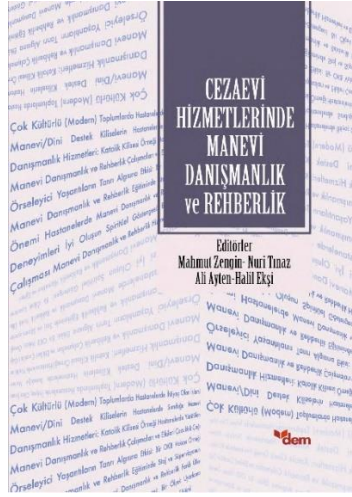
E-posta: dipakademi23@gmail.com

Orcid: 0000-0002-3625-9394

Balıkesir / Turkey

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Makale Türü • Article Type   Kitap İnceleme • Book Review
Geliş Tarihi • Received   09 Kasım 2020 • 09 November 2020
Kabul Tarihi • Accepted   16 Aralık 2020 • 16 December 2020

Ö z e t

Değerlendirmesi yapılan “Cezaevi Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik” isimli bu eser, din psikolojisi bilim dalının uygulamalı bir alt dalı olan manevi danışmanlık ve rehberlik alanında yapılmış bir çalışmadır. Editöryal bir çalışma olan bu eser, 2018 yılında İstanbul’da “Cezaevi ve Sağlık Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik” temasıyla yapılan II. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi’nde sunulan bildirilerden oluşmaktadır. Adı geçen alana ilişkin yerli ve yabancı uzmanların yer aldığı bu eser, Türk manevi danışmanlık ve rehberlik literatürüne önemli katkılar sağlamaktadır.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Manevi danışmanlık ve rehberlik • Cezaevi • Mahkûm • Kongre • Bildiri

A b s t r a c t

This book, named "Spiritual Counseling and Care in Penitentiary Services", which has been evaluated, is a study conducted in the field of spiritual counseling and care, which is an applied sub-branch of the psychology of religion. This work, which is an editorial work, consists of the papers presented at the 2nd International Spiritual Counseling and Guidance Congress held in Istanbul in 2018 with the theme “Spiritual Counseling and Care in Penitentiary and Health Services”. It consists of papers presented at the International Spiritual Counseling and Care Congress. This work, which includes local and foreign experts related to the aforementioned field, contributes enormously to the Turkish spiritual counseling and care literature.

K e y w o r d s

Spiritual counseling and care • Prison • Prisoner • Congress • Paper

Editörlüğünü Prof. Dr. Ali Ayten, Prof. Dr. Halil Ekşi, Doç. Dr. Mahmut Zengin ve Prof. Dr. Nuri Tınaz'ın yaptığı bu eser, 2018 yılında İstanbul'da “*Cezaevi ve Sağlık Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*” temasıyla yapılan II. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi'nde sunulan sözel bildirilerden oluşmaktadır.

Editöryal bir çalışmanın ürünü olarak pdf e-kitap formatı açısından değerlendirilmesi yapılan bu eserin öncelikle ‘içindekiler’ bölümüne bakıldığında, kısa bir sunuş, önsöz ve 3 bölümde incelenen toplam 15 adet bildirden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca kitaptaki her bildirin sonunda ilgili çalışmaya yönelik oluşturulan kaynakçaya da yer verilmiştir.

Editör kurulu tarafından kaleme alınan kitabın *Önsöz*'ünde ise (ss. 7-8) öncelikle manevi danışmanlık ve rehberliğin oluşum sürecini etkileyen motivasyonlara değinilmiştir. Türkiye’de manevi danışmanlık ve rehberliğin gelişiminden ve uygulama alanlarından bahseden editör kurulu, daha sonra tek tek eserde yer alan temel kitap bölümlerini aşağıdaki şekilde değerlendirmiştir. Ayrıca kitapta yer alan metinlerin bu alanda yapılacak akademik çalışmalara katkı sağlamasının en büyük arzuları olduğunu belirten editör kurulu, bu kitabın yazılmasına bildiri-leriyle katkıda bulunan akademisyenlere, editör kuruluna, manevi danışmanlık ve rehberlik konusunun akademik ve bilimsel bir zeminde konuşulması ve tartışılmasına olanak sunduğu ve destek verdiği için Değerler Eğitimi Merkezi'ne teşekkür ederek önsözü tamamlamıştır.

Eserin, “*Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik: Türkiye Deneyimi*” başlıklı birinci bölümünde toplam 7 bildiri bulunmaktadır.

Kitabın birinci bölümünün “*Cezaevlerinde Yürütülen Din Hizmetleri ve Manevi Rehberliğin Niteliği: Cezaevi Vaizlerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma*” (ss. 17-38) başlıklı ilk bildirisi İbrahim Aşlamacı ve Âdem Yılmaz tarafından kaleme alınmıştır. Bu araştırmanın amacı, birinci derecede sorumlu olan cezaevi vaizlerinin görüşleri doğrultusunda cezaevlerinde yürütülen din hizmetleri ve manevi rehberlik aktivitelerinin niteliğinin incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu 6 farklı ilde bulunan cezaevlerinde görev yapan cezaevi vaizleri (n=11) oluşturmuştur. Nitel araştırma modeli kullanılan bu bildiri, görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucuna göre, cezaevlerindeki din hizmetleri ve manevi rehberliğin kapsamı ve hedef kitlesinin büyük oranda mahkûmlarla sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Cezaevindeki diğer personele ve mahkûm yakınlarına sınırlı bir şekilde hizmet sunulduğunun

vurgulandığı çalışmada, mağdurlara ilişkin ise herhangi bir hizmetin yürütülmediği anlaşılmıştır. Yine adı geçen bu araştırmaya göre, cezaevi vaizlerinin genel olarak cezaevlerindeki din hizmetleri ve manevi rehberlik çalışmalarında alan aktörü olarak psiko-terapötik açıdan etkili olduklarını düşündükleri tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan cezaevi vaizlerinin görevlerini yaparken cezaevi yönetimi ve diğer kurum personellerinin tutum ve davranışlarından kaynaklı çeşitli sorunlarla karşılaştıkları da bulgulanmıştır. Son olarak, nitel bulgulardan elde edilen sonuçların yer aldığı çalışmada, cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmet üretimi şartlarının iyileştirilmesi ve onarılması için bazı öneriler de sunulmuştur.

“*Cezaevi Kültüründe Maneviyat: Sincan F Tipi Cezaevi Örneği*” (ss. 39-56) başlıklı birinci bölümün ikinci bildirisi Merve R. Baygeldi ve arkadaşları tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışma, “Sincan F Tipi Cezaevi hükümlü ve tutuklularının alt-kültür deneyimlerinde maneviyatın konumu nedir?” sorusunun alandaki durumunu ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilmiş bir saha çalışmasıdır. Bu bağlamda nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Katılımcıların yaş ortalamalarının 38 olduğu ve tümünün erkeklerden oluştuğu çalışma (n=13) kapsamında iki ayrı hükümlü ve tutuklu katılımcılarla yarı-yapılandırılmış birebir mülakat tekniği tercih edilirken, ceza ve infaz kurumu idari personeliyle de odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda iki ayrı soru formunun hazırlandığı araştırmanın deseni ise nitel araştırma desenlerinden olgubilimdir. Verilerin analizi kategorik içerik analiziyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucunda, cezaevi hayatlarında maneviyatın anlamının üç grupta farklılık gösterdiğine ilişkin nitel verilere rastlanılmıştır. Hizbullah ve DEAŞ hükümlü ve tutuklularının maneviyat algılarının ‘ibadet, ideoloji ve idealler’ çerçevesinde şekillendiği gözlemlenmiştir. FETÖ grubundan elde edilen nitel verilerin ise maneviyatın araçsallaştırılması kapsamında yorumlanabileceğinin altı çizilmiştir. Elde edilen bu sonuçlardan yola çıkarak çalışmada, birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Şükrü Bilgiç tarafından yazılan kitabın birinci bölümünün “*Denetimli Serbestlik Uygulamalarında Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*” (ss. 57-76) başlıklı üçüncü bildirisi teorik bir çalışmadır. Bu araştırmanın amacı, Türk-İslam sentezine dayalı milli ve manevi zenginlikten esinlenerek suçluların profiline göre bireysel çalışmalara ve grup çalışmalarına uygun manevi danışmanlık ve rehberlik programı önermektir. İlk olarak denetimli serbestlik teriminin tanımıyla başlayan çalışmada, daha sonra denetimli serbestlikte uygulanan eğitim, iyileştirme ve rehberlik prog-

ramları üzerinde durulmuştur. Daha sonra araştırmada, suç türlerine göre ihtiyaç ve değerler tespit edilerek 10 oturumluk örnek bir programa yer verilmektedir. Bu programda 8 temel suç grubu oluşturulmuş ve bu grupların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak temel değerler belirlenmiştir.

“Cezaevi Vaizlerinin Meslekî Yeterlilikleri Üzerine Nitel Bir Araştırma” (ss. 77-100) başlıklı birinci bölümün dördüncü bildirisi Zeynep Kaya tarafından yazılmıştır. Nitel bir çalışma olan bu bildirinin amacı, cezaevinde görev yapan vaizlerin mesleki alan bilgisi, mesleki pedagojik formasyon ve manevi danışmanlık ve rehberlik alanlarındaki yeterliklerini incelemektir. Üç bölüm olarak tasarlanan nitel araştırmada, öncelikle teorik olarak cezaevi vaizliğine ilişkin kısa tarihçeye yer veren yazar, ayrıca cezaevi vaizlerinin görevlerine ilişkin sorunları üzerinde durmuştur. Bu teorik bilgilerin ardından araştırmanın uygulama bölümüne geçilmiştir. Metodolojik olarak olgu bilim deseninin kullanıldığı araştırmanın çalışma grubunu, 2018 yılının Ağustos-Eylül ayları arasında Ankara ve Kütahya’da cezaevi vaizliği yapmış katılımcılar (n=14) oluşturmaktadır. Verilerin toplanması aşamasında yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılan araştırmanın sonucunda; cezaevi vaizlerinin (i) teoloji uzmanlığına bağlı olarak temel İslâm bilimleri formasyonlarının yeterli olduğu; (ii) en çok İslam hukuku ve İslam teolojisi (kelâm) alanına giren sorularla karşılaştıkları; (iii) farklı inançlar ya da inancın sorgulanması durumunda danışanlara verdikleri cevaplarda kendilerini yeterli gördükleri; (iv) pedagojik formasyon konusunda ise kendilerini yeterli buldukları saptanmıştır. Cezaevi vaizlerinin dini danışmanlık ve rehberlik alan bilgisi yeterlilikleri ölçüldüğünde elde edilen sonuçlar ise (i) araştırmaya katılan cezaevi vaizlerinin hiçbirinin suç ve suçluluk psikolojisi konusunda yeterli alan formasyonuna sahip olmadıkları; (ii) dini danışma ve rehberlik tekniklerinde kendilerini yetersiz gördükleri tespit edilmiştir. Araştırma sonunda ayrıca söz konusu bu yetersizliğe sebep olan faktörler göz önüne alınarak cezaevi vaizlerinin mesleki alan bilgisi, mesleki pedagojik formasyon ve dini danışmanlık ve rehberlik alanlarındaki yeterliklerinin kalitesini arttırmak amacıyla bazı önerilerde bulunulmuştur.

Birinci bölümün *“Türkiye’deki Ceza İnfaz Kurumlarında Manevi Danışmanlığın İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme”* (ss. 101-134) başlıklı beşinci bildirisi de Harun Işık tarafından yazılmıştır. Bu nicel çalışmada ise dini ve manevi danışmanlık hizmetlerinin ceza infaz kurumlarındaki yeterlilik durumunun ve imkânının tespit edilmesi hedeflenmiştir. Nicel bir metodolojiyle yapılan bu araştırmanın örnekleme ise 103’ü DİB perso-

nelinden, 272'si CİK personelinden ve 495'i de tutuklulardan oluşmaktadır. Anket uygulamasından elde edilen verilerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; (i) ceza infaz kurumlarında görev yapan DİB personelinin teoloji lisans eğitimleri süresince manevi danışmanlık üzerine son derece sınırlı bir eğitim aldıkları veya hiç almadıkları; (ii) CİK'te görev yapan DİB personelinin niceliksel durumunun, mahkûm sayıları dikkate alındığında hem erkek hem de bayan din görevlisi sayısının yetersiz olduğu saptanmıştır.

Mustafa Koç tarafından yazılan kitabın birinci bölümünün “Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Cezaevlerindeki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri (1950-2018): Sınırlılıklar ve Bir Eğitim Programı” (ss. 135-190) başlıklı altıncı bildirisi teorik bir çalışmadır. Bu çalışmanın amacı, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın cezaevlerindeki ‘din psikolojisi’ tabanlı manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde izlemesi gereken kurumsal yol haritasında, (i) kurumsal sınırlılıkları tespit edip söz konusu sınırlılıkların aşılabilmesi için çözüm önerileri sunmak ve (ii) Başkanlığın cezaevlerinde görevlendireceği personelin alan uzmanlığı için bir eğitim programı önererek kuruma ve ilgili literatüre akademik bir katkı sağlamaktır. Bu bildirinin sınırlılıkları ise üç temel olgu üzerinden şekillenmektedir. Bunlardan birincisi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin kronolojik olarak tarihsel gelişiminin sınırlandırılmasıdır. Araştırmanın ikinci sınırlılığı ise Diyanet İşleri Başkanlığı'nın cami-dışı din hizmetleri kapsamında verdiği manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin alan sınırlılığıyla ilgilidir. Üçüncü sınırlılık da özelde cezaevlerinde verilen bu hizmetin içeriğiyle ilgilidir. Bu bağlamda bildiri, cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti veren Diyanet personelinin alan uzmanlık formasyonu konusunda alakalıdır. Araştırmanın sınırlılıklarının ardından Koç, ‘Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri’ başlığı altında bu alandaki kurumsal hizmetlerin Batı'daki uygulamalarına farklı ülke örnekleri üzerinden değinmiştir. Daha sonra Diyanet İşleri Başkanlığı'nın cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin tarihçesine değinen yazar, din pedagojisi yaklaşımının merkeze alındığı kurumsal gelişim sürecini şematik bir gösterimle 4 aşamada ele almıştır. Ardından konuyla ilgili kurumsal gelişmelere yer veren Koç, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın cezaevlerinde görevlendireceği personelin alan uzmanlığı için bir sertifika eğitim programı önerisinde bulunmuştur.

Kasım Karaman'ın “*Ceza İnfaz Kurumlarında Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinde Vak'a Örnekleri*” adlı çalışması da, kitabın bi-

rinci bölümünün yedinci ve son bildirisidir. Adı geçen bu bildiride, yazar cezaevlerinde verilen manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin mahkûmların ruh sağlığını ne ölçüde etkilediğini saha tecrübeleriyle açıklamayı amaçlamıştır. İlk olarak, Türkiye’de manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin tarihsel sürecine ilişkin bilgiler veren yazar, yürütmekte olduğu cezaevi vaizliği kapsamında gerçekleştirdiği manevi danışmanlık hizmetleri hususunda sahadaki mesleki deneyimlerine dayalı vaka örneklerine (n=10) yer vermiştir. Çalışmadaki bu vaka örneklerine kaynak oluşturan örnek olaylar, ‘aşkın varlıkla bağlanma bilinci uyandırma (zikir), sistematik düşünme deneyimi (tefekkür), dua ve niyaz, hikâye anlatma-hikâyeleme, kitap okuma (biblioterapi), kendini denetleme (nefis muhasebesi)’ gibi manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde kullanılabilir tekniklerle zenginleştirilerek değerlendirilmiştir.

Kitabın, “*Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik: Farklı Ülke Deneyimleri*” başlıklı ikinci bölümünde, toplam 3 bildiri yer almaktadır.

“*Mahkûmların Rehabilitasyonu ve Topluma Kazandırılmasında Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri: Hollanda Exodus Örneği*” (ss. 211-226) adlı ikinci bölümün birinci bildirisi, Ömer Faruk Akyüz tarafından yazılmıştır. Teorik bir çalışma olan bu çalışmada ilk olarak Hollanda cezaevlerinde mahkûmlara yönelik yürütülen rehabilitasyon çalışmalarının genel olarak neler olduğuna bakılmıştır. Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin bu çalışmalar içerisinde ne gibi roller oynadığı veya oynayabileceği konusunun yer aldığı çalışmada, topluma yeniden kazandırma odaklı mahkûmiyet süreci çerçevesinde yürütülen çalışmalardan biri olan mahkûmlara ve onların mağdurlarının maneviyatına da katkısı olabilecek bir çalışma hakkında bilgiler verilmiştir. Yazar, ayrıca manevi danışmanlık ve rehberliğin bu süreçte nasıl ve ne kadar aktif rol oynadığı veya oynayabileceği konusuna da genel hatlarıyla değinmiştir. Bunun yanında bildiride, profesyonel ve gönüllü çalışanıyla mahkûmların topluma kazandırılmasında başarılı bir rol oynayan Exodus (Çıkış) isimli bir organizasyonunun genel yapısı, mahkûmlara nasıl yaklaştığı ve onlara ne tür hizmetler sunduğu, onların ihtiyaçlarına ve maneviyatına nasıl katkılarda bulunduğu konusunda gerçek başarı hikâyelerinden de örneklere yer verilmiştir.

İlir Rruqa tarafından yazılan “*Arnavutluk Cezaevlerinde İslâm ve Hıristiyan Din Hizmetleri*” (ss. 227-240) başlıklı ikinci bölümün ikinci bildirisi teorik bir çalışmadır. İlk olarak hizmet veren Hıristiyan ve Müslüman din görevlileri hakkında bilgiler veren bu çalışmada, tutuklu ve

hükümlülerin bulunduğu cezaevlerindeki hizmetlere de yer verilmiştir. Bunun yanında dini hizmetlerin yürütülme sürecinde karşılaşılan problemler ele alınarak ileriye yönelik çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır. Müslüman din görevlileri ile Ortodoks ve Katolik Hıristiyan din görevlileri şeklinde ikili sınıflandırma yapan yazar, cezaevlerinde faaliyet gösteren din görevlilerinin eğitim durumu hakkında bilgi vermiştir. Daha sonra cezaevlerinde tutuklu ve hükümlülere yönelik manevi destek hizmetleri kapsamında (i) dini dersler ve içeriklerine; (ii) cezaevlerinde dini yaşantıya ilişkin karşılaşılan bazı problemlere ve (iii) cezaevlerinde uygulanan dini ritüellere değinilmiştir. Araştırma sonucunda ise (i) Arnavutluk cezaevlerinde verilen manevi destek hizmetlerinin cezaevlerine göre değişkenlik gösterdiği; (ii) verilen kurumsal din hizmetlerinin sürelerinin yetersiz olduğu ve (iii) İslam ve Hıristiyan Komitelerin kendi aralarındaki örnekliğinin cezaevlerinde bulunan Müslüman ve Hıristiyan hükümlülerin birbirlerine karşı sevgi ve saygı göstermeleri açısından önemli katkılar sağladığı saptanmıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan sonuçlar ışığında bildiride, adı geçen kurumsal hizmetlere yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

Kitabın ikinci bölümünün “*Almanya’daki Cezaevlerinde İslami Manevi Rehberlik ve Danışmanlık Uygulamaları: DİTİB Örneği*” (ss. 241-258) başlıklı Seat Uzeirovski tarafından yazılan üçüncü ve son bildirisi, Almanya cezaevlerindeki İslami manevi rehberlik hizmetlerini ve uygulamalarını tanıtmak amacıyla yazılmıştır. Öncelikle söz konusu bu hizmetlerin içeriği hakkında bilgiler verilen bildiride, daha sonra hapisханelerde görevlendirilenlerin hizmet kapsamı ele alınmıştır. Çalışmada sonuç olarak (i) Müslümanları temsil eden dini kurumların Almanya’daki cezaevlerinde İslami yaklaşımı benimseyen manevi rehberlik hizmetlerinin verilmesinin önemsendiği; (ii) hizmetin hangi kurumlarda, kimler tarafından ve ne kadarlık süreçte verileceği konularının eyaletler tarafından belirlendiği; (iii) cezaevi manevi rehberliğinin sadece dini ihtiyaçlara, sorulara ve ibadetlere hizmet etmek amacıyla yapıldığı; İslami cezaevi manevi rehberliğinin radikalleşmeye karşı koruma çalışmalarına ve hizmetlerine ilişkilendirilmediğinin altı çizilmiştir.

Eserin “*Cezaevlerinde Yürütülen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları ve Etkileri*” başlıklı üçüncü bölümünde ise toplam 5 bildiri bulunmaktadır.

“*Hükümlü ve Tutukluların Rehabilitasyon ve Resosyalizasyonunda Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Yeri ve Rolü*” (ss. 259-286) başlıklı üçüncü bölümün ilk bildirisi, Cevdet Tekin ve Mehmet Şanver

tarafından yazılmıştır. Bu araştırmanın amacı, tutuklulara uygulanan rehabilitasyon ve resosyalizasyon faaliyetleri kapsamında Manevi Danışmanlık ve Rehberlik hizmetlerinin ortaya konulması ve söz konusu hizmetlerin diğer hizmetler arasındaki yerinin ve öneminin belirlenmesidir. Bu amaçla suç ve ceza kavramları üzerinde durulan çalışmanın birinci bölümünde, cezalandırma yaklaşımlarına değinilmiştir. Daha sonra cezaevlerindeki rehabilitasyon ve resosyalizasyon kavramlarının tanım, tarihçe ve programlarına yer verilmiştir. İkinci bölümde ise maneviyat ve din kavramları, geniş bir şekilde ele alınmış ve adı geçen kavramların teolojik çerçevesi çizilmiştir. Ayrıca hükümlü/tutukluların rehabilitasyon ve resosyalizasyonunda manevi danışmanlık ve rehberliğin yerinin ve rolünün belirlenmeye çalışıldığı bildiride, başarılı bir manevi danışmanlık ve rehberlik için uyulması gereken ilke ve yöntemler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında ise konuya ilişkin değerlendirme ve önerilerde bulunulmuştur.

Üçüncü bölümün “*Kadın Hükümlülerde Manevi Yönelim, Dua ve Umut İlişkisi: Sivas Açık Ceza İnfaz Kurumu Örneği*” (ss. 287-310) başlıklı ikinci bildirisi, Sema Yılmaz tarafından yazılmıştır. Bu çalışmada kadın hükümlülerin eğitim ve rehabilitasyonu ile topluma yeniden kazandırılması için ihtiyaç duyulan manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmalarına katkıda bulunmak hedeflenmiştir. Uygulaması 2018 yılının Ağustos ayında yapılan bu araştırmanın örneklemini ise Sivas Açık Ceza İnfaz Kurumu’ndaki kadın hükümlülerden (n=120) oluşturmaktadır. Bu çalışmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Manevi Yönelim Ölçeği, Dua Ölçeği ve Bütünleyici Umut Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; Sivas Açık Ceza İnfaz Kurumu’ndaki kadın hükümlülerin manevi yönelim, dua ve umut düzeylerinin ortalamanın üstünde olduğunu ifade eden yazar, demografik değişkenlerin kadın hükümlülerin manevi yönelim, dua ve umut düzeylerini pozitif ya da negatif yönde etkilediği sonucuna varmıştır.

M. Naci Kula tarafından yazılan “*Ah Etmek ya da Af Etmek: Manevi Danışmanlık Açısından Hapishane Olgusuna Hz. Yusuf Örneği ile Bakmak*” (ss. 312-330) başlıklı üçüncü bölümün üçüncü bildirisi teorik bir çalışmadır. Bu bildirinin amacı, Hz. Yusuf’un hayatında yer alan hapis hayatı ve oradaki tutum ve davranışlarından manevi danışmanlık açısından nasıl yararlanılabileceği konusunu incelemek ve değerlendirmektir. Bildirinin başında Kur’an-ı Kerim’deki Yusuf kıssası ışığında Hz. Yusuf’un hayatına kısaca değinen yazar, Hz. Yusuf’u zindana götüren süreç ve zindandaki durumu hakkında da bilgiler vermiştir. Ardından cezaevi olgusunun ele alındığı bildiride, Hz. Yusuf’un örneğinin

manevi danışmanlık açısından cezaevi olgusuna katkısı üzerinde durulmuştur. Daha sonra Hz. Yusuf örneğinden yola çıkarak sınanma ve affedicilik konularına yer verilmiştir. Araştırmanın sonucunda ise Hz. Yusuf'un zindan deneyimi bağlamında cezaevindeki mahkûmlara onun kişilik özelliği olan affedicilik yönünün örnek oluşturabileceği vurgulanmıştır.

“*Suçta Karışan Kimselere Yönelik Manevî Danışmanlık ve Rehberlik: Suriyeli Göçmenler Üzerine Nitel Bir Araştırma*” (ss. 331-358) başlıklı üçüncü bölümün dördüncü bildirisi Aynil Sunay tarafından kaleme alınmıştır. Nitel bir araştırma olan bu bildiri de, ilk olarak göçün kültür, din, dil, suç ve manevi danışmanlıkla ilişkisi üzerine bir kuramsal çerçeve çizilmiştir. Daha sonrasında araştırmaya katılan erkek deneklerden (n=8) edinilen bilgiler ışığında suç işlemiş Suriyeli göçmenlerin göç süreci ve sonrasında yaşadıkları, onları suç işlemeye yönelten faktörler ve dinin bireylerin yaşamları üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Çok kültürlü ortamda yürütülecek manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin yeterlilik ve gerekliliği üzerine beklentileri karşılayan ideal bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Yapılan nitel değerlendirmelerde; suça karışmış Suriyeli göçmenlere yönelik manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin gerekli olduğu; manevi rehberliğin etkin bir biçimde yürütülmesi adına öncelikle göçmen bireylerin psikolojik durumlarının farkındalığının sağlanması ile göç sürecinin sancılı ve travmatik boyutlarının göz ardı edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Bildiri de ayrıca nitel görüşmeler çerçevesinde genel değerlendirmelere bağlı olarak bazı çözüm önerileri verilmiştir.

Üçüncü bölümünün “*Hükümlülerin Duygu Durumlarına Manevî Danışmanlık ve Rehberliğin Etkisi Üzerine Bir Grup Çalışması*” (ss. 359-374) adlı beşinci bildirisi, aynı zamanda kitabın son çalışmasıdır. Mustafa Ulu ve Abdulnafi Tekeş tarafından kaleme alınan bu bildiri de, manevi danışmanlık hizmeti alan mahkûmların manevi danışmanlık hizmeti almayanlara göre anksiyete, umutsuzluk ve depresyon düzeylerinin daha düşük olacağı varsayımından hareket edilmiştir. Karma desen metodolojisinin kullanıldığı bu çalışmada, belirlenen bir eğitim programının cezaevinde tutuklu bulunan mahkûmların duygu durum bozukluklarına manevi destek hizmetlerinin etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın nitel boyutunda, terör suçluları dışarıda tutularak gönüllü hükümlülerle manevi yönelimli tematik bireysel görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda ise ön-test ve son-test tekniği kullanılarak Beck Anksiyete Ölçeği, Beck Umutsuzluk Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeği uygulanmıştır. Uyu-

lamanın 2018 yılında Kayseri Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda bulunan erkek hükümlüler (n=31) üzerinde gerçekleştirildiği çalışmanın ölçme araçlarından elde edilen nicel veriler, SPSS 25 istatistik analiz programında sayısal değerlere dönüştürülmüş ve gerekli analizler bu programın ilgili modülleri kullanılarak yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, mahkumların kaygı ve depresyon düzeylerindeki ön-test ve son-test sonuçlarına bakıldığında, manevi danışmanlık oturumları sonunda kaygı ve depresyon düzeylerinde anlamlı bir düşüş olduğu saptanmıştır.

Sonuç olarak bu eser hakkında genel bir değerlendirme yapıldığında;

(a) *Güçlü yönleri:* Bu eser (i) cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmalarını içeren bildirilerin II. MDRK'da sunulması bir araya getirilmiş olması, (ii) alana ilişkin yerli ve yabancı araştırmacıların ilgili literatür birikimlerini kullanarak Türk manevi danışmanlık ve rehberlik literatürüne önemli katkılar sağlaması bakımından önemli bir çalışmadır. (iv) Aynı zamanda eser, Türk manevi danışmanlık ve rehberliğin güncel durum analizini yapabileceği tanyarak alandaki eksikliklerin giderilmesi noktasında bu alanda çalışan araştırmacılara kılavuzluk etmektedir.

(b) *Zayıf yönleri:* (i) Eserin içinde yer alan bazı bildirilerin editöryal süreçte kitap formatına uyarlanmadığı gözlemlenmiştir. Örneğin; eserin birinci bölümünde yer alan altıncı (ss. 135-190) ve yedinci bildiride (ss. 191-207) “makale” ifadesi bulunmaktadır. (ii) Eserde yer alan nicel ve nitel uygulamaya dayalı bildirilerin metodolojik betimlemelerinde ve yöntemsel içerik akışlarında da eksiklikler ve yoksunluklar olduğu görülmüştür. Bu da okuyucunun çalışmayı bütüncül biçimde anlamasını zorlaştırmaktadır. Örneğin bazı ampirik çalışmalarda ‘örneklem’ ve ‘çalışma grubu’ kavramları birbirlerinin yerine kullanılmaktadır (ss. 77-100). (iii) Hemen her bildiride manevi danışmanlık ve rehberlik alanıyla ilgili alanı betimleyen teknik bir kavram olarak aynı anlamı ifade eden ‘manevi bakım, manevi destek, manevi danışmanlık, dini destek, dini danışmanlık’, alan aktörünü tanımlayan teknik kavramlar olarak ise ‘manevi destek personeli, manevi danışman, dini danışman’ gibi farklı kavramlar tercih edilmiştir. Eserin bu zayıf yönü bilinmesine rağmen bu kitap tanıtımında, eserde yer alan bildirilerin özgünlüğünün bozulmaması açısından yazarların ifade ettiği kavramların olduğu gibi aktarımı tercih edilmiştir. Fakat bu durum kavramsal bir karışıklık meydana getirebildiği için eserin genel bütünlüğüne terminolojik bağlamda zarar vermektedir.

(c) *Geliştirilebilir yönleri:* (i) Eser, e-kitap olarak pdf formatında okuyucuyla buluşmuştur (2019). Dolayısıyla zaman kaybetmeden e-kitap formatındaki bu eser basılı olarak yayımlanabilir. (ii) Eserin zayıf yönlerinde belirtilen akademik dilin yanı sıra metodoloji ve teknik kavramsal bütünlüğe ilişkin eksikliklerinin giderilmesi için bildirilerin editör kurul yönetiminde yazarlar tarafından tekrar gözden geçirilerek gerekli düzeltmelerin yapılmasının ardından çalışma basılı kitap formatına getirilebilir.